

VI

361

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

361

Uppt. av Ingvar Jacobsen

efter Elisabet Jacobsen

i Kallhärja Torne härad

Anmärkningar:

julfirande i
Vackarna

75

Av ovan omnämnda sagesman har jag fått veta följande:

I oktober månad började hufvudern tänka på slakten, för att få skinkorna färdiggröta till jul. Man brukade slakta tre eller fyra stycken, stora bjässar vägande omkring ett par hundra kg. vardera. Därmed skulle de reda sig fram till våren. En veckas tid innan julen, slaktades en stor gris och en något mindre kallad sylte gris. Många slaktade en liten spädisgris, som var mycket svår att få borsten av, för att den var så mjuk. Sedan den blev färdiggjord, fylldes den med äpple och stektes hel. Omedelbart efter nassarnas avlivande, började kvinnorna stoppa korv och koka sylta.

(75)

2. Ett par dagar innan julhelgen, började man reda till julbak. Det bakades i regel endast tre slags bröd: surröt, fint bröd och knäckebröd. På samma gång bakade man en sats bröd, till de av husets tjänstefolk som hade hem att gå till. Vardera fingo de en stor och en liten rågbrödsbakka. När man slutat det stora brödbaket, återstod att baka alla småbröden, vilka bestod av: godran, klenor och musslor. De sistnämnda använde man bara vid högtidliga tillfällen. Bäst som de voro i gång med baket, passade man på att sätta in, den lille julgrisen o skinkorna i bakugnen för att stekas.

Bryggden, var ett av julstökets mest ansträngande göremål. Det bryggdes två slags öl, ett kraftigare (julölet), vilket användes vid julhögtiden ett svagare, som man använde i vardagslag.

Ungefär på samma gång, som första slakten fingo även ett tiotal får släppa livet till, för att man skulle få talg till ljusstöpningen, som omedelbart efter tog sin början. Man brukade bara stöpa två slags ljus, ett tjockt, som en finger, avsett för stakar, ett tunnare med blott ett lag talg på vecken, dessa kallades pråsar, vilka plägade användas att lysa sig med i kök, spishammare och

Uppt. av

Anmärkningar:

efter

i

hållare. Tack man för mycket i händerna, så satte man pråsan med tummen fast på väggen. På någon ledig stund närmare helgen, iordninggjordes de många färgade veckorna till vävstapeln, som även hörde julen till.

Under storrengöringen skulle det göras rent överallt, bakom skåp och under kistor, vilket inte hände mer än till jul och påsk. Hela den kvinnliga befolkningen var då i riktig fejd med brase, kvästar och skureviska.

Lille julafton putsades allt koppars, tenn och messing.

Julaftons förmiddag hängdes uppsgardiner, breddes dukar på borden, ströddes sand och fintkakat neris på golvet. Vid middagstiden delades

4 julbröden ut till tjänstefolket. Till jul - nyårs och
tordeaftron, inbjöds regelbundet gårdens husmän
med hemmarvarande barn och blomma, samt de
vaktpojkar som hade varit i arbet på gården under
sommarens lopp. Den dagen hade gårdens drängar
bränt, innan de fingo räddat gården och fodrat djur
för att sen få söndagsstassen på sig och hinna fram
i tid till kyrkan. Här samlades nämligen i skyr-
ningen de av byns manliga ungdom, som bodde
närmast kyrkan för att ringa in julen. Detta var
de ungefär en halv timme. Men de hade inte väl
kommit ned och låst torndörren, förrän puffer-
tarna kommo upps och den första julsalvan brä-
kade lös. Sen skyndade var och en hem till sitt för
att skjuta in julen. Under tiden hade gästerna så
småningom kommit högtidsklädda och glada. Kvin-
nor och barn hamnade vanligtvis i början i köket,
medan männen och de största gästarna vände sig
till stallet eller drängstugan. Långbordet hemma i stu-
gan hade under tiden dukats och talgljusen tänds i sta-
karna. Sen samlades man så småningom i stugan.
Då bjöds var och en på ett par julkakor och de vuxna
männen fingo en sup för att skölja ned kakorna.
När detta var undanstökat och alla komna, satte de

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

sig till bords, far och mor på "boränsbanken", de andra på sina vanliga platser, allt efter rang och ålder. Måltiden började med en lytt bordston. Tisken började sen sin rundresa, därefter fick man färsk sopan sen någon stek och sist klenor med sylt. När man sen fått nog av bordets välfägnad, reste man sig, tackade och spridde sig i stugan. Sedan diskades och mjölkades och djuren fick sin julmat. När allt var i ordning samlades man åter i stugan kring bordet, då läste far i huset julevangeliummet och alla stämde in i en julsalm. Därefter vidtog lekarna, vanligtvis började de med "nu är det jul igen," sedan var det omväxlande t. ex. låna värme, blindbock, skedblacka o. s. v. Far i huset satt vid ena ändan av bordet och spelade "hungeröv" med de äldre kar-

larna. Efter ett par timmars förlapp bjöds det kaffe med dopp i långa banor. En och annan gång blivade det utan för fönstret och en väldig smäll följde, som ekade i hela gården. Ögonblickligen rusade alla karlarna på dörren och skulle taga fast skrytlarna, lyckades detta togs de in, bjöds på en sup, ty ingen fick bära bort julen. Ibland hände det när skotten hade smullit, öppnades dörren och in för en ~~en~~ det utklädda s. k. julaspoke. Tryst blev det i stugar, småttingarna gömde sig under bänkar och bord, där de sutto och kikade på de underliga figurerna. När de efter en stund gjort så roliga som möjligt, trakterades de, sedan försvann de lika fort som de kommit. Vid midnattstid, sedan man blivit nöjd på dansen, framdrades sylta och rödbetor, risgröt; ovanpå detta bjöds alla på ett stor stycke knäckebröd, en bit kall grisstek, dito kallt fårkött, några stentakar, ett par väfflor och två stycken goarånsbakor. Detta sista utdelades till både små och stora och kallades julhögar.

Detta knöto de sedan in i sin näsduk och togo det med sig hem. Nöjda och belåtna togo de farväl önskan en god jul.

Juldagsmorgon stego alla tidigt upp.

77

Uppt. av *Johan Jacobson*
 efter *Ber. Elisabet Jacobson*
 i

Anmärkingar: *Skane*
Torna
Vallkärra
 - 1919 - 1920 -

för att fara till julottan. Då sköt man även julas-
 kott. Efter hemkomsten fingo husets folk, stuvad lut.
 fisk, risgröt och varmt öl.

Skjårs och trettondeafton firades ungefär på
 samma sätt, endast med någon skillnad i mat-
 ordningen. Ibland sjängs det för stjärnan trettonde
 afton och trettondedagskväll.

Nutidens ungdom har svårt att få ett
 sammanhang, hur julfirandet var på 1870-1880-talet.
 Men, med hjälp av vad man hört här och där, kan
 man få samman något ändå, fast det inte är
 så fullständigt. Det är ju ändå så man kan i
 stort sett, få en aning om hur det gick till på
 den tiden.

